

ściowym. Zostają wyraźnie wyodrębnione trzy pojęcia: *philoksenia*, *philoksenos*, *ksenodocheo*, oznaczające ściśle określoną treść, która wyrasta z Ewangelii i wchodzi w zakres cnoty.

Poznań

KS. JAN PYTEL

Ks. Marian Włosiński

IMPLIKACJE TEOLOGICZNE SYR 17, 1–14

Księga Syracha to przegląd teologicznych refleksji.¹ Obejmują one całokształt zbawczego planu Bożego od stworzenia świata aż do wielkiej eschatologicznej przemiany.² Księga wchodzi w skład Biblii, której przedmiotem jest Bóg, ale nie sam w sobie, lecz w relacji do człowieka i świata. Zagadnienie to omawia Syrach poświęcając temu obszerną część swego dzieła.

Przedmiotem księgi są nauki mądrościowe, podawane przez mędrca zwanego Syrachem. Zasadnicze myśli księgi koncentrują się wokół zagadnień związanych z poprawnym postępowaniem człowieka. Często jednak podawane wskazówki otrzymują pogłębienie i uzasadnienie od strony doktrynalnej, religijnej i mądrościowej, gdzie autor wypowiada się na szereg tematów o charakterze bardziej spekulatywnym. Spośród wszystkich rodzajów księgi Syracha, rozdział 17, 1–14 zasługuje na szczególną uwagę.³ Człowiek bowiem w odwiecznych planach Bożych zajmuje ważne miejsce.⁴ Po uporządkowaniu świata został on stworzony przez Boga z ziemi i jako obraz Boży otrzymał władze ponownie nad wszystkim, co jest na ziemi. Został on również wyposażony w uzdolnienia natury zmysłowej i duchowej, a w określonym czasie wszedł w przymierze z samym Bogiem, zobowiązując się do unikania zła.

Całość perykopy jest hymnem na cześć ludzkiej godności i wspinałym echem podniosłej historii stworzenia. Syr. 17, 1–14 jest pouczeniem i pochwałą Boga. Poszczególne wiersze ukazują stworzenie człowieka na obraz Boga (17, 3), jego godność i dopuszczenie do za-

¹ Schilling O., *Das Buch Jezus Sirach*, Freiburg in Br., 1956, s. 18nn.

² Por. Czajkowski M., *Na tropach tradycji eschatologicznej i mesjańskiej u Ben Syracha*, RBL 2–3 (1963) 87–98; Caguot A., *Ben Sira et le Messianisme*, *Semita* 16 (1966) 43–68.

³ Por. Filipiak M., *Biblia o człowieku*, Lublin 1979, s. 86.

⁴ Hamp V., *Das Buch Sirach ader Ecclesiasticus*, Würzburg, 1962⁴, s. 80nn.

warcia Przymierza. Wszystko ukazane jest na kanwie przewodniej idei radości.⁵

Myśli teologiczne Syr 17, 1—14 można przeanalizować przede wszystkim w oparciu o pewne założenia wstępne.

1. W teologii Starego Testamentu, której syntezę zawiera Księga Syracha, dominuje idea Boga Stworzyciela i Ojca całej ludzkości. Autor jest już syntetykiem ukazującym w wielkich skrótach to, co wcześniej opracowali i powiedzieli o Bogu jego poprzednicy, a zwłaszcza wielcy prorocy.

2. Przy wydobywaniu myśli teologicznych Syr 17, 1—14 należy pamiętać o ewolucji idei religijnej szczególnie mocno rysującej się w pewnych epokach historii Izraela.

3. Perykopa Syr 17, 1—14 zawiera poetyckie streszczenie nauki o Bogu Stwórcy człowieka i o Bogu Przymierza. Stąd spotykamy się w niej z antropomorfizmami.

W oparciu o te założenia można implikacje teologiczne Syr 17, 1—14 ułożyć w następnym porządku:

1. Bóg w relacji do człowieka.

a) Bóg żywy daje życie człowiekowi i opiekuje się nim.

*Pan uczynił człowieka z ziemi
i znowu zwróci go do niej.
Dni odliczył ludziom i określił na czas odpowiedni
oraz dał im władzę nad tym, co jest na niej.
Po myśli swojej przyodził ich w moc
i na obraz swój stworzył ich.
Uczynił ich groźnymi dla wszystkiego stworzenia,
aby panowali nad zwierzętami i ptactwem.
Dał im wolę, język i oczy,
uszy i serce dla orientowania się.
Napętnił ich wiedzą umiejętności
i rozkazał im na dobro i zło. (17, 1—7).*

Jest znamienne, że chociaż idea Boga Przymierza jest starsza i bardziej pierwotna niż idea Boga Stwórcy, to jednak idea stworzenia sięga w Izraelu najstarszych tradycji. Istnieje ona bowiem w środowisku wschodnim służącym za ramy objawienia biblijnego jeszcze przed Abrahamem. Izrael miał już od dawna świadomość, że Bóg powołał wszystko do istnienia. Izraelici czczą Boga, dziękując Mu za wszelkie dobra, jakie stały się ich udziałem. Wystawianie Pana (Boga) przybiera różne formy i ma zawsze radosny charakter.

⁵ Grzybek S. ks., *Elementy konstytutywne biblijnej radości*, RBL 5 (1979) 250—260.

*Położył oko swoje wewnątrz serc ich,
aby wskazać im wspaniałość dzieł swoich.
I imię świętości będą wysławiać,
aby głosić wspaniałość dzieł Jego; (17, 8. 10).*

Pojęcie Stwórcy posiada więc głęboki sens teologiczny. Izraelici dostrzegali w tym pojęciu osobę, która powołała ich do istnienia i opiekowała się nimi w wielu momentach historii. Akt stwórcy Boga rozumie się nie jako coś jednorazowego, statycznego, ale w sensie dynamicznym. Stworzenie miało miejsce w przeszłości, dokonuje się obecnie, *wypełni się* w przyszłości. Uświadomienie powyżej wskazanych działań stwórcy jest więc u Syr 17, 1—14 powodem radości wyrażone w różnych formach.

Pierwszym wejściem Boga w bezpośredni kontakt z ludzkością był akt stworzenia człowieka (17, 1). Myśliciele chrześcijańscy wszystkich czasów wyjaśniali godność, naturę i powołanie człowieka przede wszystkim poprzez pryzmat doktryny zawartej w opisie stworzenia człowieka. Rzeczywiście, wyjątkowa rola jaką w świecie powołanym przez Boga do istnienia zajął od początku człowiek, skłania do przypuszczeń, że w samym akcie stwórczym należy szukać fundamentów nauki Biblii o człowieku.

b) *Bóg jest pełen mądrości i dobroci.*

Bóg sam jest mądry i udziela swej mądrości jako daru ludziom. Mądrość Boska w pojęciu mądrości Starego Testamentu występuje jako osoba i jako przymiot. Mądrość w języku hebrajskim określona jest kilkoma nazwami, które używane są bądź to zamiennie, są więc synonimami, bądź też zwracają uwagę na poszczególne elementy tego pojęcia. Najbardziej ogólną i czystą nazwą mądrości jest *hohmāh*, która odnosi się do mądrości Boga (np. Prz 2, 6; Jr 10, 12; Ps 104, 24). Doskonałą i pełną mądrość posiada więc tylko sam Bóg i z tego to źródła powinien czerpać człowiek, jeśli chce być prawdziwie mądry. Mądrość nie jest biernym źródłem. Jest obecna przy wszystkim, co tylko Bóg czyni w świecie. Jest przy Nim, gdy stwarza świat, człowieka i gdy rządzi światem.

c) *Bóg jest osobą, ale inną niż osoba ludzka.*

*Po myśli swojej przydział ich w moc
i na obraz swój stworzył ich. (17, 3).*

Bóg osobowy jest jeden. Choć przodkowie Abrahama byli politeistami, to jednak Izraelici dzięki działalności patriarchów, proroków i kapłanów byli monoteistami. Monoteizm jest ich zjawiskiem wyjątkowym i jeśli się zważy, że wzrastał na gruncie politeistycznym, należy go uznać za owoc nadprzyrodzonej ingerencji samego Boga (Oz 11, 9).

d) *Bóg jeden jest Bogiem świętym.*

*I imię świętości będą wysławiać,
aby głosić wspaniałość dzieł Jego. (17, 10).*

Jego świętość często jest pojmowana zamiennie z Jego transcendentą, majestatem, wszechmocą i suwerenną władzą nad całym światem. Święty Bóg uświęca wszystko wokół siebie, zarówno świat materialny jak i człowieka. Świętość Boga była najpierw rozumiana ontycznie, dopiero później dołączono do tej idei pojęcie świętości moralnej.

e) *Bóg jeden jest Bogiem Przymierza.*

Ukoronowaniem dobrodziejstw otrzymanych od Boga jest dopuszczenie ludzi do udziału w przymierzu z Bogiem. Był to jeden z podstawowych przywilejów narodu izraelskiego, który zapewniał opiekę i błogosławieństwo w zamian za zachowanie przykazań. Przymierzu towarzyszyło szczególniejsze objawienie się Boga, który ogłosił Narodowi Wybranemu „Prawo życia”, tj. prawo, którego zachowywanie było gwarancją pomyślnego życia. Prawo to było nie tylko kodeksem szczegółowych przepisów dotyczących różnych dziedzin życia tego narodu, ale i źródłem wiedzy religijnej, stąd też Syrach nie waha się utożsamiać go z prawdziwą mądrością (24, 23nn). Zawarty na Synaju układ jest „wieczny”, jego historię tworzą wspólnie okres Przymierza S. T. oraz Przymierze Nowe, przetworzone i dopełnione przez Chrystusa. Fakt przymierza świadczy o bliskości Boga i człowieka oraz rzutuje na pełne z Nim zjednoczenie. W ostatecznym rozrachunku prowadzi do przekonania człowieka, że stając przed takim Bogiem, jest zobowiązany do oddawania Mu hołdu i sprawowania nieustannie Bożego kultu.

*Ponadto dał im wiedzę
i prawo życia podarował im w dziedzictwie.*

*Przymierze wieczne zawarł z nimi
i praw swoich pouczył ich.*

*Wspaniałość chwwały ujrzali oczy ich
i dostojność głosu Jego usłyszało ucho ich.*

*I powiedział im: powstrzymajcie się od wszelkiego zła
I dał każdemu polecenie co do bliźniego. (17, 11—14).*

2. Stosunek człowieka do Boga.

Biblia ze swym nastawieniem teologicznym rozpatruje człowieka tylko w jego powiązaniu z Bogiem, w którego odwiecznych planach zajmuje wyjątkowe miejsce oraz jest Jego obrazem. Człowiek Biblii nie jest zdany tylko na siebie — jest człowiekiem wierzącym, ufającym w pomoc Stwórcy i Ojca oraz dopuszczonym do przymierza z Bogiem. Poprzez perykopę Syr 17, 1—14 można wejść w głębie

ludzkiego serca i dotrzeć do człowieka Biblii w jego relacjach z Bogiem.

a) *Cały człowiek jako obraz Boga.*

Biblia mówi w ogóle o człowieku, że on cały w swej budowie psychofizycznej jest podobny do Boga. Nawet w Księdze Mądrości, zależnej w swych naukach od kultury greckiej i mówiącej o nieśmiertelnej duszy, czytamy o całym człowieku jako Bożym obrazie: *Bo dla nieśmiertelności Bóg stworzył człowieka — uczynił go obrazem diabła* (Mdr 2, 23—24), a więc i ciało człowieka przeznaczone do nieśmiertelności jest obrazem Boga. Jednocześnie czytamy w tej księdze, że *dusze sprawiedliwych są w ręku Boga i nie osiągnie ich męka* (Mdr 3, 1). Do całego człowieka wziętego z ziemi, a jednak utworzonego na obraz Boga, odnosi się egzystencjalny opis człowieka i panowanie nad zwierzętami i ptactwem. *Bóg dał mu wolę, język, oczy, uszy i serce dla orientowania się* (Syr 17, 6).⁶ *Bóg dał ludziom wiedzę i rozum, pouczył ich o złu i dobru, prawo życia dał im w dziedzictwo. Przymierze wieczne zawarł z nimi.* (Syr 17, 11—12).

Biblijna idea człowieka jako Bożego obrazu zawiera w sobie myśl o jego godności. Wynika ona z faktu, że człowiek obcuje z Bogiem jako osoba, bierze udział wspólny z Bogiem w rozwoju dzieł stworzenia, prowadzi razem z Bogiem historię swego zbawienia, jest wyodrębniony ze wszystkich istot żywych na ziemi i bierze udział we władzy Boga nad nimi. W treści tekstów biblijnych o Bożym obrazie widzi się wielkość godności człowieka, jego stosunek do przyrody i innych ludzi.⁷ Perykopa Syr 17, 1—14 jest głęboką refleksją nad uprzednimi tekstami Pisma św., jest hymnem na cześć ludzkiej godności.

Istnienie relacji osobowych między Bogiem i człowiekiem zakłada w człowieku rozumną świadomość, że jest istotą samoistną, odrębną, wolną i odpowiedzialną. Na mocy tych przymiotów może on uznać istnienie osób innych, z nimi porozumiewać się, pytać i odpowiadać, t.j. prowadzić dialog. Ze wszystkich stworzeń na ziemi tylko człowiek otrzymał byt osobowy. Chociaż w opisie człowieka u Syracha i w Księdze Rodzaju nie ma wzmianki o rozmowie człowieka z Bogiem, to jednak samo już wyrażenie podobieństwa do Boga dowodzi, że człowiek otrzymuje nakazy i zakazy, w związku z tym jest odpowiedzialny za swoje czyny: *Napełnił ich wiedzą umiejętności, i wskazał im na dobro i zło.* (17, 7).

Potwierdzeniem i jak najbardziej dobitnym wyrazem relacji osobowych między Bogiem i człowiekiem jest przymierze między nimi.

⁶ Rosłon J. W., *Soteriologiczny sens obrazu Bożego w człowieku.* CT 41 (1971), fasc. 3, ss. 5—27.

⁷ Pawlak Zb. ks., *Człowiek w kontakcie z Bogiem*, W: *Chrześcijańska wizja człowieka*, Poznań 1977, s. 145.

Przymierze wieczne zawarł z nimi i praw swoich pouczył. (17, 12). Niezależnie od dyskusji na temat treści zawartej w wyrazie „przymierza” jest rzeczą pewną, że ludzie będący uczestnikami przymierza są osobami odpowiedzialnymi. Relacje personalne między człowiekiem i Bogiem ujawniają się w rozmowie ze Stwórcą: jest ona pytaniem, odpowiedzią, uwielbieniem, dziękczynieniem, prośbą, przeproszeniem, wyżaleniem się i tęsknotą (por. Ps 72, 11—14; Job 42, 3—6; Wj 4, 22—23).

b) *Człowiek jako obraz i podobieństwo Boga bierze udział w rozwoju dzieła stworzenia.*

Człowiek stworzony z ziemi (Syr 17, 1) na obraz i podobieństwo Boże (17, 3) ma władzę nad całą przyrodą, gdyż ma panować nad istotami żywymi zapelniającymi ziemię, powietrze i wodę (17, 4). Bóg w ten sposób dzieli się swą przyczynowością.⁸ Człowiek ma mnożyć się jak wszystkie inne zwierzęta i ptactwo, ale istoty powstałe z człowieka są obrazem Bożym, bo ogólnie o ludziach mówi pierwszy rozdział Księgi Rodzaju.

c) *Wdzięczność człowieka za udział w mądrości i mocy Boga.*

Poprzez dzieło człowiek dociera do samego twórcy (por. Mdr 13, 5), z czego rodzi się uczucie głębokiego podziwu i wdzięczności dla Mądrości i Mocy Boga. Omawiana perykopa Syr 17, 1—14 w literaturze mądrościowej, jako poemat dydaktyczny w tonie psalmów, jest radosną pochwałą Boga, w którego odwiecznych planach człowiek ma wyjątkowe miejsce. Pierwszy człowiek powstały z myśli i mocy Bożej obdarzony jest myślą, bo poznaje naturę zwierząt nazywając je po imieniu, a imię w literaturze hebrajskiej oznaczało naturę. W psalmach spotykamy się z wyznaniem wiary w mądrość i wiedzę Boga.

Jahwe, przenikasz i znasz mnie. Ty wiesz, gdy siedzę i wstaję. Z daleka przenikasz moje zamysły. Widzisz moje działanie i mój spoczynek i wszystkie moje drogi są Ci znane. Choć jeszcze nie ma słowa na języku: Ty, Jahwe, już znasz je w całości... Zbyt dziwna jest dla mnie Twa wiedza, zbyt wzniosła, nie mogę jej pojąć. (Ps. 138, 1—6). W księdze Mądrości autor modli się:

Boże..., któryś wszystko uczynił swoim słowem i w Mądrości swojej stworzyłeś człowieka, dajże mi Mądrość, co dzieli tron z Tobą (Mdr 9, 1—4).

Jezus Ben Syrach mówi, że Bóg mądrość stworzył, przejrzał i wyłał na wszystkie swe dzieła, na wszystkie stworzenia według swego daru, a tych co Go miłują, hojnie nią wyposażył (Syr 1, 9—10), a więc w ludziach jest coś z wiedzy i mądrości Bożej.

⁸ Stańczyk St., *Z antropologii — Księgi Syracha*, W.: Teologia nauka o Bogu, Kraków 1977, s. 243.

O mocy i mądrości Bożej pojawiają się myśli w pismach proroków, np. Iz. 40, 27—29.

Rozdział 17 księgi Syracha, jako szczególny przypadek natchnionego optymizmu biblijnego, jest radosnym echem wdzięczności za udział człowieka w mądrości i mocy Boga. Dzięki temu istnieje w człowieku tajemnicza intuicja, która reagując na wartość, „wychodzi” naprzeciw udzielającemu się Bogu.

d) *Człowiek jest partnerem Boga w historii zbawienia ludzkości.*

Wiemy już, że człowiek uczestniczy w dziele tworzenia, wydobywając z rzeczy Boży porządek i wprowadzając tam swój ludzki wkład (Syr 17, 4—8). Współdziałanie świadome człowieka z Bogiem jest możliwe dlatego, że pomiędzy tymi osobami istnieje podobieństwo, siła człowieka jest podobna do Bożej, rozum ludzki jest podobny do Bożego, osoba ludzka jest odbiciem osób Bożych. Człowiek ma zdolność poznania prawd Bożych zakrytych dla zmysłów, co jest pewnym uczestnictwem w naturze Bożej.

*Dał im wolę, język i oczy;
uszy i serce dla orientowania się.*

Człowiekowi wskazuje Bóg na dobro i zło, a także napędza go wiedzą umiejętności (Syr 17, 7).

Partnerstwo Boga i człowieka w historii zbawienia ludzkości wynika z przymierza.

*Ponadto dał im wiedzę
i prawo życia podarował im w dziedzictwie.
Przymierze wieczne zawarł z nimi
i praw swoich pouczył ich (Syr 17, 11—12).*

Bóg zawarł przymierze z Noem (Rdz 8, 21—22), z Abrahamem (Rdz 15, 18—20) i z całym ludem Izraela (Wj 24, 2—8). Lud ten oświadcza, że chce zachować przymierze: *Wszystko, co powiedział Jahwe, uczynimy i będziemy posłuszni.*

Prorocy izraelscy ciągle nawoływali do zachowania przymierza, a ponadto zapowiadali powstanie przymierza nowego (Jr 31, 31—32; Ez 36, 26—28). Partnerstwo człowieka z Bogiem wynika również z opisów dialogów prowadzonych przez nich, jak to widać w pismach prorockich i psalmach; taki dialog jest możliwy, gdyż człowiek jest istotą wolną i rozumną i takim chciał go widzieć Bóg, stwarzając z ziemi (17, 1) na obraz (17, 3) i podobieństwo swej myśli i woli (17, 6).

Partnerstwo człowieka z Bogiem mocno podkreśla Księga Mądrości; Bóg stworzył człowieka i dał mu mądrość, która dzieli z nim tron (Mdr 9, 6). Jeśli w swej mądrości Bóg pragnie zbawić człowieka, a w tej mądrości człowiek bierze udział, to znaczy, że ma również udział w historii swego zbawienia.

Na podstawie Starego Testamentu można spostrzec wielkość człowieka współpracującego z Bogiem w historii swego zbawienia. Bóg nie odbiera człowiekowi odpowiedzialności i siły, lecz je chroni i umacnia. Nazbyt to niskie i bardzo antropomorficzne pojmowanie Boga mającego przytłaczać nas swą wielkością. Bóg pragnie posiadać obok siebie współpracowników a nie posłusznych niewolników i każde do Niego zbliżenie i z Nim współdziałanie prowadzi do rozwoju i ubogacenia ludzkiej osobowości, a nie do zubożenia, alienacji i utraty własnych przymiotów.

Człowiek pomyślany na początku jako Boży obraz i wyposażony w wielkie dary ma do spełnienia w świecie szczególne zadanie. Znamienne jest znaczenie Prawa,⁹ które zostało dane wszystkim ludziom, by wiedzieli, jakie jest ich prawdziwe przeznaczenie. Związek pomiędzy stworzeniem a Prawem wykazuje, że w aktualnej sytuacji nie można zrozumieć porządku świata i Bożych nad nim rządów bez Objawienia na Synaju i nadanie Prawa. Fakty te mają znaczenie ogólnoludzkie.

Syrach broni ortodoksyjnych zasad: człowiek jest realny i odpowiada za swe postępowanie oraz istnieje Opatrzność Boża ogarniająca wszystko i wszystkich. Jest to obrona jehowizmu przed nowymi prądami myśli hellenistycznej. Nie odwołuje się tu Syrach (16, 17—18, 14) do argumentów spekulatywnych, ale posługuje się dowodami historycznymi ze specjalnym uwzględnieniem „początków”. Każdy byt ma swoje ściśle określone przez Stwórcę przeznaczenie i wyznaczoną specjalną funkcję.¹⁰ W odniesieniu do człowieka właśnie Prawo spełnia rolę normatywną, rozkazującą, co należy konsekwentnie czynić, by wypełnić zadanie w świecie (17, 12 i 14). Prawo łączy się jednak z darem wolności i możliwością podejmowania decyzji. Te wyposażenia są właściwe ludziom od samego początku.¹¹ Bóg, o którym tu mowa, jest zawsze Bogiem Izraela, który prowadzi swój lud i przebacza mu winy.¹² Odpowiedź na problemy opiera się całkowicie na bazie S. T. Syrach opierał się na tradycji, a także księgach S. T., ale mimo wpływów prądów myśli hellenistycznej, pozostał wierny swemu zamierzeniu.¹³ Wskazuje więc pozytywną i praktyczną stronę zagadnień.

Człowiek, jako stworzenie Boże, jest wielki, bo wyszedł z rąk Boga; jest mały, bo życie jego jest krótkie; jest przeznaczony do nie-

⁹ Stańczyk St., *Z antropologii Księgi Syracha*, W.: *Teologia nauką o Bogu*, Kraków 1977, s. 243.

¹⁰ Grzybek St., *Problem pochodzenia człowieka w świetle egzegezy biblijnej*, RBL 2 (1959) 113—125.

¹¹ Por. Romaniuk K., *Stworzenie człowieka jako przejaw odwiecznej dobroci Bożej*, ZNKUL 13 (1970), nr 3, ss. 35—45.

¹² Filipiak M., *Godność osoby ludzkiej w świetle opisu stworzenia człowieka*, ZNKUL 16 (1973), nr 2, ss. 27—35.

¹³ Por. Duesberg H., *Les Scribes Inspires*, II, Paris, 1930, ss. 209 i 316.

śmiertelności. Człowiek jest upodobniony do Stwórcy przez ducha, który posiada wolną wolę, język, oczy, uszy i serce zdolne do myślenia. Wszystkie więc czynności — nawet tak zewnętrzne jak widzenie i słyszenie — są pełne duchowości ludzkiej, która to właśnie upodabnia człowieka do Boga. Dzięki temu duchowy człowiek może pojąć głębsze wartości i prawdy Boże, których zmysły nie dostrzegają. I dzięki temu sprawuje władzę nad całą ziemią, z człowiekiem Bóg zawarł przymierze — uczył być go swoim partnerem w dziejach zbawienia rodzaju ludzkiego.

Porównanie perykopy Syr 17, 1—14 z innymi analogicznymi: Rdz 2, 7; Rdz 1, 26—30; Ps 8, 5—7; Job 14, 5. 16, 2; Mdr 9, 1—6 wykazuje pod względem struktury literackiej zgodność i pozwala postawić twierdzenie, że perykopa ta jest takim samym poematem, jak wspomniano wyżej utwory literackie. Natomiast pod względem treści zdradza dojrzałość Autora w ocenianiu problematyki człowieka, głównie od strony religijnej oraz wielkie podobieństwo do hymnu Rdz 1, 26—30 na cześć Boga Stwórcy. Można powiedzieć, że jak tamten hymn zawiera streszczenie nauki o Bogu, tak omawiany hymn, zawiera podsumowanie tego wszystkiego, co starożytna myśl hebrajska miała do wyrażenia i do przekazania potomności na temat pochodzenia, roli i przeznaczenia człowieka.

Ogólnie trzeba stwierdzić, że perykopa Syr 17, 1—14 o inspiracji czysto izraelskiej, ma charakter radosny i jest hymnem na cześć Boga Stwórcy i Boga Przymierza.

Włocławek

KS. MARIAN WŁOSIŃSKI

Ks. Czesław Drzązek SJ

BRACTWO SERCA JEZUSOWEGO W DAWNEJ POLSCE

Najpiękniejsze imię Stwórcy podał nam św. Jan apostoł w słowach: *Bóg jest miłością* (1 J 4, 16). Na przestrzeni wieków znakiem i symbolem miłości Boga względem ludzi było dla wiernych zranione Serce Jezusa. Jego kult rozwijający się w Kościele, stał się jednym z głównych wyrazów pobożności chrystologicznej ostatnich czasów.

Współczesne badania związane z problematyką kultu Najśw. Serca idą w kierunku poznania i ukazania właściwych jego podstaw teologicznych zawartych w Piśmie św. i tradycji Kościoła. Zwraca się również uwagę na rozwój historyczny kultu, który pozwala lepiej zrozumieć jego istotę i formy, odróżnić elementy drugorzędne i zmienne od zasadniczych i trwałych.